

OROSZ TÁJ, OROSZ ECSETTEL

A tájleírás Puskin költészetének fő erősségei közé tartozik. A tájat igazából a romantika fedezte fel, ekkor alakultak ki a fontos romantikus tájtoposzkok: a holdas éj, a zordon bérc, a vad vihar, a zuhatag stb. Ehhez képest hozott merőben újat Petőfi, aki az igénytelennek tartott alföldi tájat dicsőítette. Puskin (főképp a téli) orosz táj képével gazdagította a tárházat.

Az itt szereplő két Puskin-vers a szelíd közép-orosz tájat, azon belül is az anyai birtok, Mihajlovszkoje környékét írja le két, egymástól bő tizenöt évnnyire eső pillanatban. A korábbi vers írásának idején (1819) Puskin tizenkilenc esztendő, de már több mint tízéves „költői pályát” mondhat magáénak (ebből legalább öt év esetében az idézőjelnek nincs is helye), elvégezte a császári elitképzőnek szánt Carszkoje Szelő-i líceumot, és a zord északi főváros aranyifjainak életét éli, ám időről időre menekülne innen, és a rousseau-i eszmék hatására keresné a „gondolatszülő semmittevés honát”, amire igen alkalmasnak látszik Mihajlovszkoje környéke.

A tizenöt évvel későbbi vers ehhez az idillhez tér vissza. A táj számos eleme pontról pontra visszatér, de a költő nem a tizenöt, hanem a tíz évvel korábbi ott-tartózkodására utal vissza, amikor 1824 és 1826 között itt töltött két esztendőt, miután a rend őrei szabadságsetretéről és szabadgondolkodásról tanúskodó versei miatt a szülői birtokra száműzték.

Hogy miféle gondolatok foglalkoztatták, éppen a korábbi vers második fele foglalja össze. Puskin világosan beszél, bár szavai magyarítása – kivált versben – nem mindig könnyű. Kulcsszó például a барство, ami a барин – *uraság* szóból képzett elvont főnév, így jelentheti a *földbirtokos nemességet*, tágabban az úrhatnámáságot, még tágabban az úri elpuhultságot. Magam a *dölyfős úri rend* kifejezést éreztem adekvátnak. Kissé nehezebb a неужество szó átültetése, amely a szótár szerint *műveletlenséget, tudatlanságot* jelent. Ha azonban úgy tekintjük, hogy az utána következő sorok ezt illusztrálják, igazából *elnyomást* kellene mondani, végül a tudatlanság brutálisabb szinonimáját, a *bárdolatlanságot* választottam. Nagyon egyértelmű az utolsó négy sor két kulcskifejezése: народ неугнетенный – *el nem nyomott nép*, ami a grammatikai átalakítás révén *szüintét az elnyomásnak* lesz, a над отечеством свободы просвещенной pedig *felvilágosult, szabad honunk*. Ami a költő ekkori elképzelése szerint a cári intézésnek lesz az eredménye.

Ez egy tizenkilenc éves fiatalember, egy nemesi, földbirtokosi sarj politikai programja, azoknak a nemes eszméknek az összefoglalása, amelyek a francia felvilágosodásból fakadóan terjedtek el Európa keleti vidékeire, és amelyek azokat a nemesi forradalmárokat fűtötték, akik 1825 decemberében – a maguk felemás módján – hatalomváltással utat próbáltak nyitni eszméik megvalósításának.

Külön kérdés, hogy a nagyon hatásosan, nemes pátozzsal megfogalmazott sorokból mennyit tartott a – még egyszer hangsúlyozzuk – tizenkilenc éves fiatalember magára vonatkoztathatónak. Ostorozza a jobbágyrendszert, de bár – az abszolút kortárs Vörösmartyhoz hasonlóan – elsőként szerez jelentős bevételt irodalmi munkásságából, legfőbb pénzforrása mégiscsak a jobbágyi munkával fenntartott birtok. És bár elítélően írja: *A szűz azért virágzik itt, / Hogy kéjjel tépje le gonosz gazember*, tudjuk, számos szerelmének egyike egy jobbágyának leánya, aki gyermekét is szül tőle, de teljes összhangban a korabeli szokásokkal, Puskinnak esze ágában sincs, hogy vállalja az apaságot, netán feleségül vegye a megesett lányt.

Végül a korabeli helyzetre jellemző a vers sorsa. A vers kéziratban terjedt (a szamizdat elődeként), és jelentős ismertségre tett szert, olyannyira, hogy híre eljutott az uralkodóhoz, I. Sándorhoz, aki követelte, hogy mutassák meg neki a verset. Őfelsége, aki akkoriban éppen liberális változtatásokat tervezett (nem lett belőlük semmi), elolvastván a művet, köszönetét fejezte ki a költőnek „nemes érzelmeiért”, a műnek azonban csak az első fele jelenhetett meg. Puskin pedig négy sor ponttal jelezte a csonkítást.